

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนบ้านคลองสิบสอง อำเภอกบินทร์บุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาใน โรงเรียนบ้านคลองสิบสอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปราจีนบุรี

2. นโยบายและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

3. การมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วม

3.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

3.3 การบริหารแบบมีส่วนร่วม

4. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.1 แนวคิดและหลักการ

4.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.3 การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. ชุมชนกับการจัดการศึกษา

5.1 บทบาท ความสำคัญของชุมชนในการจัดการศึกษา

5.2 ชุมชนในบทบาทของคณะกรรมการ โรงเรียน

5.3 ความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน

6. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนบ้านคลองสิบสอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปราจีนบุรี

ข้อมูลทั่วไป

- 1.1) ชื่อ-สถานศึกษาโรงเรียนบ้านคลองสิบสอง ตั้งอยู่เลขที่ ตำบล วังท่าช้าง
อำเภอ กบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี รหัสไปรษณีย์ 25110 โทรศัพท์ 037 - 480011 โทรสาร
- 1.2) สังกัด (/) สพฐ. () สช. () กทม. () มท. () อื่นๆ ระบุ.....
- 1.3) เขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี เขต 2
- 1.4) เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 ถึงระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 3
- 1.5) เขตพื้นที่บริการการศึกษา หมู่ 6 , 14 , 17 , 21 , 22 , 23 ตำบลวังท่าช้าง อำเภอ
กบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

- 1.1) ชื่อ-สกุลผู้บริหารนางสุนันทา มีชัย วุฒิการศึกษา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
(ศษ.ม) สาขาบริหารการศึกษา ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนนี้ตั้งแต่ 17 กุมภาพันธ์ 2543 จนถึงปัจจุบัน

- 1.2) ผู้ช่วยผู้บริหาร (ที่ได้รับแต่งตั้ง) - คน

ประวัติโรงเรียนบ้านคลองสิบสอง

โรงเรียนบ้านคลองสิบสอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลวังท่าช้าง อำเภอ กบินทร์บุรี จังหวัด
ปราจีนบุรีมีเนื้อที่จำนวน 30 ไร่ 1 งาน 2 ตารางวา

ทิศเหนือ ติดถนนสาธารณะ

ทิศตะวันออก ติดกับที่ดินสาธารณะ

ทิศใต้ ติดกับที่ดินของนายประวัติ แก่นสา

ทิศตะวันตก ติดกับถนนสายหนองสังข์ - ไปร่งใหญ่

ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2523 โดยความคิดริเริ่มของอดีตผู้ช่วย

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านคลองสิบสองร่วมกับประชาชน ตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น โดยได้รับบริจาคที่ดินจากนาย
ประทีป ทัพพี จำนวน 30 ไร่ 1 งาน 2 ตารางวา สังกะสีจากนายสมุทร ธาตบดินทร์จำนวน 160
แผ่นและไม้จากชาวบ้าน สร้างเป็นอาคารชั่วคราวขนาด 2 ห้องเรียนและตั้งชื่อโรงเรียนนี้ตามชื่อ
หมู่บ้านคลองสิบสอง จึงตั้งชื่อว่าโรงเรียนบ้านคลองสิบสองตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พ.ศ. 2526 นักศึกษารามคำแหงออกค่ายมาสร้างอาคารเรียนชั่วคราว จำนวน 4

ห้องเรียน

พ.ศ. 2519 ได้อาคารเรียนแบบ สปช.105/26 จำนวน 1 หลัง จำนวน 6 ห้องเรียน

พ.ศ. 2530 สร้างถังกักน้ำฝน แบบ ผ.33 จำนวน 1 ชุด

พ.ศ. 2531 สร้างอาคารเอนกประสงค์ แบบ สปช.202/26 ขนาด 10 X 12 เมตร
ส่วน 1 หลังแบบสปช.601/26 จำนวน 4 ที่

พ.ศ. 2532 สร้างบ้านพักครู แบบ สปช.301/26 1 หลัง 2 ชั้น จำนวน 2 ห้องนอน

พ.ศ. 2534 สร้างอาคารเรียนถาวร 1 หลังแบบ สปช.105/29 จำนวน 4 ห้องเรียน
งบประมาณ 1,587,100 บาท

พ.ศ. 2535 สร้างส่วน 2 หลัง แบบ สปช.601/26 จำนวน 8 ที่ สร้างถึงเก็บน้ำฝน
แบบ ฝ.30 พิเศษ 1 ชุด งบประมาณ 65,000 บาท

พ.ศ. 2536 สร้างถึงเก็บน้ำฝน แบบ ฝ.30 จำนวน 1 ชุด จากชมรมพัฒนาจากชนบท
การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคโดยคุณชาญ กรศรีทิพา ในโอกาสครบรอบอายุ 60 ปี ของนายสวัสดิ์
บุญพันธวงศ์ หัวหน้าคณะที่ปรึกษาชมรม

30 พฤษภาคม 2538 ชุดบ่อเลี้ยงปลา จำนวน 1 บ่อ งบประมาณ 75,000 บาท

5 เมษายน 2539 ซ่อมแซมอาคารเรียนงบประมาณ 14,000 บาท

12 มีนาคม 2540 ต่อเติมอาคารเรียน 4 ห้องเรียน ด้านล่างของอาคารเรียนแบบ
สปช.105/29 งบประมาณ 307,050 บาท

พ.ศ. 2544-สร้างโรงอาหาร 1 หลัง งบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธาจำนวนเงิน 340,000 บาท

สร้างบ้านพักครูแบบ สปช.รย.306/43 จำนวน 1 หลังงบประมาณ 183,000 บาท

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านคลองสิบสอง เปิดทำการสอน 3 ระดับ คือ

1. ระดับก่อนประถมศึกษา (อ.1 – อ.2)
2. ระดับประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม.3)

คำขวัญของโรงเรียน

“ เรียนดี มีคุณธรรม ใจซื่อสัตย์ ประหยัดอดออม “

สีประจำโรงเรียน

“ สีฟ้า – ชมพู “

ปรัชญาของโรงเรียน

“สุขภาพดี มีคุณธรรม เลิศล้ำวิชาการ สานความร่วมมือ”

วิสัยทัศน์ของโรงเรียน

นักเรียนมีคุณภาพได้มาตรฐาน การศึกษาและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
การศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและการวัดผล
ประเมินผลจากสภาพจริง จัดการเรียนการสอน โดยกระบวนการกลุ่ม การคิดวิเคราะห์ การ

แก้ปัญหา ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เน้นระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ พัฒนาครู มุ่งสู่อาชีพ
อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

สวยงาม เป็นที่ยอมรับของชุมชน

เป้าหมายของโรงเรียน

1. นักเรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงาน
เป็นกลุ่ม เพื่อนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้
อย่างมีความสุข
2. นักเรียนสามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้ตามศักยภาพของตน
3. นักเรียนมีพัฒนาการที่ดี จริยธรรม ระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ
4. โรงเรียนมีความพร้อมทางด้านอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอนที่เป็น
นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่ดี ส่งเสริมการใฝ่รู้ใฝ่เรียน หา
ความรู้เสริมทักษะให้ผู้เรียน
5. นักเรียนร้อยละ 80 มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ
และรักษาสภาพแวดล้อม
6. นักเรียนร้อยละ 65 มีความรู้ความสามารถด้านภาษาไทย ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์
โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณภาพ มุ่งพัฒนาตนเองสู่มืออาชีพ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและสังคม

นโยบายและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

เนื่องจากกระแสความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ และการเห็นความสำคัญของการ
ศึกษารวมถึงมีการติดตามการดำเนินงานการศึกษา หน่วยงานรัฐซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการ
จัดการศึกษา ได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาการศึกษาขึ้น ตามโอกาสอันสมควร ในส่วนที่จะได้
กล่าวนี้ มีการให้ความสำคัญต่อการนำคนในสังคมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนและท้องถิ่นไว้ดังนี้

มาตรา 8 วรรคสอง ระบุว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษา

มาตรา 9 วรรคหก ระบุว่า การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึด
หลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและให้
ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน
องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันทางสังคมอื่นในส่วนที่

กำหนดให้องค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ปรากฏ ดังนี้

มาตรา 12 กล่าวเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ ในการจัดการศึกษาว่า นอกเหนือจากรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 33 วรรคสอง ให้คณะกรรมการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกอบด้วยรัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน

มาตรา 35 องค์กรประกอบของคณะกรรมการตามมาตรา 34 ประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน

มาตรา 38 วรรคสอง คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู ผู้นำศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุน กิจการสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าสถานศึกษา และผู้ทรงวุฒิ

มาตรา 57 ให้นำหน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมา ใช้จัดการศึกษาดังนี้ (1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัด และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

สรุปได้ว่าแนวทางการบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองชุมชนและนักเรียน ซึ่งเป็นบุคคลดังกล่าวจะเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิชาการ งานด้านงบประมาณงานด้านบุคลากร และงานบริหารทั่วไป โดยการมีส่วนร่วมนับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการตามแผน การกำกับติดตาม และการประเมินผล

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. หลักการ แนวคิด และความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นพลังสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับบุคคลแต่ละคน และผลผลิตของสังคม ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ความผูกพันของบุคคลในสังคม นวัตกรรมของสังคมที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน และจะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคตเป็นผลจากแนวคิดของการมีส่วนร่วมเกือบทั้งสิ้น จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่ด้วยความต้องการ ลักษณะของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และเจตคติที่มีต่อการมีส่วนร่วม นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมยังช่วยยกระดับแรงจูงใจ (Motivation) การสร้างข้อผูกพันของการเปลี่ยนแปลง (Commitment to change) การให้ความร่วมมือ (Co-operation) และคุณภาพของการตัดสินใจ แนวคิดหลักของการมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) การช่วยเหลือและการทำประโยชน์ (Contribution) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ซึ่งเกี่ยวข้องทางจิตใจมากกว่าทางร่างกาย (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2538, หน้า 182)

ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมมีกระแสการยอมรับที่จะนำมาใช้เป็นหลักการพื้นฐานของการพัฒนา นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้ว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชน คือ ให้ชุมชนนั้นรวมตัวกัน ซึ่งมีได้หมายถึงการรวมตัวเพื่อผลประโยชน์ ร่วมกันทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นการรวมตัวกันด้วย จิตสำนึก และค่านิยมร่วมกันบางอย่าง ซึ่งจะทำให้เกิดพลังที่ยั่งยืน เป็นศิลปะแห่งการพัฒนาชุมชน ที่กล่าวในที่นี้รวมถึง บ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียนและสถาบันอื่น (อมรวิรัช นาคทรพร, 2541, หน้า 72) สำหรับหลักการในมิติของการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา เป็นการกระตุ้นให้บุคคลที่เคยอยู่นอก ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนา เพื่อกระจายผลของการพัฒนาให้ครอบคลุมอย่างทั่วถึง ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการบริโภคผลผลิตของสังคม มีส่วนร่วมการตัดสินใจในการริเริ่ม กิจกรรม โครงการ ร่วมดำเนินงาน ติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ที่เกิดขึ้นอย่างมี ศักดิ์ศรี และความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่จะมีผลกระทบต่อคนในสังคม หลักการมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542, หน้า 12 - 13)

การมีส่วนร่วมมีผู้ให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละบุคคลที่เป็นเป้าหมาย มีความหลากหลายไม่ตายตัว ดังตัวอย่าง อรพินท์ สทโชคชัย (2538, หน้า 2) ที่สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชน ที่ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาของภาครัฐ หรือหมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน ในหมู่บ้านในการดำเนินการพัฒนาของรัฐ หรือกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ประชาชนยินดีมาร่วม ซึ่งเป็นการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมลงทุนลงแรง ซึ่งเป็นความหมายของการมีส่วนร่วมเชิงพัฒนา ชุมชน ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, หน้า 11 - 12) การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชน ส่วน ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 15 - 17) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่แตกต่างกัน 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมที่ทำให้ประชาชนที่เคยถูกกีดกันออกไปให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อได้รับประโยชน์จากทรัพยากรและสังคมร่วมกัน โดยการร่วมกันค้นหาปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา วางแผนงาน ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ กล่าวคือ ประชาชนจะมีอำนาจในการตัดสินใจ อำนาจในการควบคุม ซึ่งเป็นอำนาจที่แท้จริงในการพัฒนาตนเองอย่างจริงจังอันเป็นผลมาจากการต่อสู้ มิใช่การให้โดยรัฐหรือการเรียกร้องจากประชาชน

2. ด้านวาทกรรมทางภาษา การมีส่วนร่วมมีความเข้าใจที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม อาทิ ความหมายที่ใช้สำหรับสถาบันภายนอกชุมชน ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรและออกกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยที่เน้นการเข้ามามี ส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรม โครงการจากการริเริ่มของรัฐ ซึ่งแตกต่างไปจากความหมายของการมี

ส่วนร่วมของประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นที่เน้นการมีส่วนร่วมทั้งการริเริ่ม การดำเนินการ การตรวจสอบ การรับผลประโยชน์

3. ด้านลักษณะของการมีส่วนร่วม มีสองลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นความหมายของการมีส่วนร่วมแบบกว้าง ๆ คือการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ กระบวนการตรวจสอบ และการร่วมรับผลประโยชน์ ลักษณะที่สอง เป็นความหมายที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง โดยมุ่งให้ประชาชนได้มีความคิดริเริ่ม ใช้ความพยายาม และมีความเป็นตัวของตัวเองในการดำเนินการ การควบคุมการใช้ทรัพยากร ซึ่งเป็นการดำเนินงานอย่างแข็งขัน

4. ด้านการรวมพลังและทรัพยากร เป็นความหมายของการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการรวมพลังและความพยายามที่จะช่วยกันระดมทรัพยากรในทุกๆ ด้านที่มีอยู่ เพื่อนำมาใช้ดำเนินการจนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นความร่วมมือกันอย่างแข็งขันของผู้ที่มีส่วนร่วม ส่วนบุคคลอื่นที่เข้ามาวางแผน ควบคุมการดำเนินการ เป็นเพียงเข้ามามีส่วนร่วมอย่างผิวเผินจะไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

ประเภทของการมีส่วนร่วม ศิริกาญจน์ โกสุม (2542, หน้า 16 – 17) ได้สรุปไว้ 3 ด้านดังนี้

1. ด้านบริบท (Context) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่เกิดจากบุคคลในชุมชนซึ่งมีความใกล้ชิดกับบริบทของชุมชนเป็นอย่างดี ย่อมทำให้การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมมีความถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการปฏิบัติ (Practical) การร่วมกันตัดสินใจของประชาชนในชุมชนทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และยังเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้ความสามารถของตนทั้ง ด้านความคิด และการปฏิบัติอย่างเต็มที่

3. ด้านจิตใจ (Moral) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในการพัฒนาย่อมทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Ownership) ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตในสังคม

ความหมายของการมีส่วนร่วมด้านองค์ประกอบ (ศิริกาญจน์ โกสุม, 2542, หน้า 18) ที่สรุปจากงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมแห่งสหประชาชาติ (UNRISD) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1. การแบ่งสรรอำนาจ และการได้รับทรัพยากรที่ขาดแคลนหายาก
 2. การมีความพยายามอย่างจริงจัง โดยกลุ่มชนที่จะควบคุมชะตาชีวิตของตนเอง และปรับปรุงสภาพที่เป็นอยู่
 3. การเปิดโอกาสให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มชั้นล่าง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
- จากผลการวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนาและประชาชนในการทำงาน

ร่วมกันตามแนววัฒนธรรมของ กาญจนา แก้วเทพ (2544, หน้า 10 – 12) พบว่า ความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันจะมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบร่วมกัน
2. ความสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน
3. เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นผลประโยชน์ที่ไม่ขัดแย้งกัน หากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

สำหรับการมีส่วนร่วมในความหมายที่เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ ทศนา แสงศักดิ์ (2539, หน้า 15 - 16) ได้สรุปไว้ว่า เป็นเรื่องของความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ ความรู้สึก นึกคิดของแต่ละคนที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยทำให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมร่วมกันด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) เข้าไปช่วยเหลือ (Contribution) และมีความรับผิดชอบ (Responsibility) ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกระดับของสายบังคับบัญชาใน 3 ลักษณะ คือ มีการช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีขอบเขตภาระงาน โดยมีปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เป็นความพยายามที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และความรู้สึกระหว่างบุคคล (Interrelationship)
2. เป็นการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลอย่างใกล้ชิด (Collaboration)
3. เป็นการให้บุคลากรรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย (Accountability)
4. เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงความสมดุล (Balance) ระหว่างการมีส่วนร่วมอย่างไม่แท้จริงกับการมีส่วนร่วมที่มากเกินไป

จากหลักการ แนวคิด และความหมายของการมีส่วนร่วมแบบเสมอภาค สามารถสรุปลักษณะสำคัญที่ใช้เป็นฐานคิดสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ได้ดังนี้

1. ประกอบขึ้นด้วยกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำการหนึ่งอย่างใด โดยที่กลุ่มบุคคลเหล่านั้นมีความรู้สึก หรือมีอารมณ์ร่วมที่จะแก้ปัญหา และ/หรือพัฒนาภารกิจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมของคน
2. บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน ไม่มีผลประโยชน์และความเสี่ยงที่เกิดขึ้น
3. บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมีความเสมอภาคกันในเรื่องการตัดสินใจและความร่วมมือในการริเริ่ม และดำเนินการในภารกิจที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน

2. การจำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วม

การศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในบริบทกิจกรรมของบุคคล โดยใช้เกณฑ์การจำแนกลักษณะที่แตกต่างกัน ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2541, หน้า 85 -91) ได้เสนอเกณฑ์การจำแนกคุณลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. ระดับความสมัครใจ (Degree of voluntaries)

2. วิธีการมีส่วนร่วม (Way of involvement)
3. ความเข้มและความถี่ (Intensity and Frequency)
4. ระดับของประสิทธิผล (Degree of effectiveness)
5. พิสัยของกิจกรรม (Range of activity)
6. ระดับภายในองค์กร (Organizational level)
7. ผู้เข้าร่วม (Participants)
8. ลักษณะของการวางแผน (Style of planning)

2.1 การจำแนกตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

โดยพิจารณาจากกระบวนการของมนุษย์ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่แบ่งได้หลายขั้นตอน ดังนี้ (อकिन รพีพัฒน์. 2527, หน้า 101 – 102; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527, หน้า 272 – 273)

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการแรกที่มีส่วนร่วมต้องกระทำเพื่อกำหนดความต้องการ จัดลำดับความสำคัญ กำหนดนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง อยู่ในช่วงการตัดสินใจวางแผน และการตัดสินใจในระหว่างดำเนินการ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับ การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่ได้รับพิจารณาทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการกระจายของผลประโยชน์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม รวมไปถึง ผลประโยชน์ ที่เกิดทั้งด้านที่เป็นคุณและด้านที่เป็นโทษ

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การประเมินผลผู้ประเมินจะทำการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ และสะท้อนออกมาในเรื่อง ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ได้

2.2 การจำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมจะแปรเปลี่ยนไปตามระดับของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการริเริ่ม และวางแผนกิจกรรม บัญชร แก้วส่อง (2531, หน้า 18 – 19) ได้เสนอระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมเป็นขั้นบันไดของการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นถูกจัดกระทำ (Manipulation)

ขั้นที่ 2 ขั้นบำบัดรักษา (Therapy)

ขั้นที่ 3 ขั้นรับฟังข่าวสาร (Informing)

ขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษา (Consultation)

ขั้นที่ 5 ขั้นปลอบใจ (Placation)

ขั้นที่ 6 ขั้นความเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

ขั้นที่ 7 ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน (Delegated power)

ขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชน (Citizen control)

ขั้นที่ 1 – 2 เรียกการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (Pseudo – participation or Non – participation) เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ กล่าวคือ จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจทำหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจอยู่ที่ตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจนั้น ขั้นที่ 3 – 5 เรียกการมีส่วนร่วมระดับพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (Degree of tokenism or Partial participation) เป็นขั้นที่ผู้มีอำนาจรับฟังความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนมากขึ้น แต่ไม่มีหลักประกันใดที่ความเห็นหรือข้อคิดเหล่านั้น จะถูกเอาใจใส่หรือนำไปใช้ตัดสินใจ ขั้นที่ 6 – 8 เรียกขั้นการมีส่วนร่วมอำนาจเป็นของประชาชน (Degree of citizen power) ขั้นที่ 6 เรียกขั้นเป็นหุ้นส่วน เป็นขั้นที่ประชาชนสามารถเข้าร่วมเจรจาต่อรองเพื่อผลได้ผลเสียกับผู้มีอำนาจ ขั้นที่ 7 – 8 เป็นขั้นควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทน หรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจเอง

2.3 การจำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม

เป็นการจำแนกการมีส่วนร่วมโดยยึดความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาโดยพิจารณาจากความหมายของการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพว่าผู้มีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมทุกข้อ การมีส่วนร่วมที่ไม่มีประสิทธิผลหมายถึงผู้มีส่วนร่วมเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาบางส่วนหรือเข้าใจน้อยมากการวัดประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาพิจารณาจากความพยายาม (Efforts) ของบุคคลทุ่มเทความพยายามให้แก่การทำงานในโครงการพัฒนาจนสำเร็จ การทุ่มเทความพยายามของบุคคลในการกระทำกิจกรรม ในโครงการพัฒนามากน้อยเพียงใดหมายถึงระดับของประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม (บัญญัติ แก้วส่อง, 2531, หน้า 23)

2.4 การจำแนกตามความถี่ของการมีส่วนร่วม

เป็นการจำแนกการมีส่วนร่วมโดยอาศัยการวัดการมีส่วนร่วมเชิงปริมาณ หรือวัดจากจำนวนความถี่จากจำนวนครั้งที่บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในระดับบุคคล หรือวัดจากจำนวนผู้เข้าไปมีส่วนร่วมถ้าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน

2.5 การจำแนกตามพิสัยของกิจกรรม

การจำแนกตามหลักเกณฑ์นี้ถือเป็นลักษณะหนึ่งของการมีส่วนร่วมเชิงปริมาณแต่พิจารณาในแง่ของบุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วมในแต่ละช่วงของพิสัยของกิจกรรม เพราะบางคนอาจมีส่วนร่วมตลอดพิสัยของกิจกรรมครั้งนั้นๆ บางคนอาจมีส่วนร่วมในบางช่วงของพิสัยของกิจกรรมหรือบางคนเข้าร่วม ณ จุดใดจุดหนึ่งในพิสัยของกิจกรรม

2.6 การจำแนกตามระดับความสมัครใจ

การจำแนกการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จำแนกไว้ 3 ระดับคือ การมีส่วนร่วมโดยการบังคับ การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ และการมีส่วนร่วมโดยความจำเป็น การมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจซึ่งเกิดจากการริเริ่มของประชาชน การมีส่วนร่วมโดยการกระตุ้นจากรัฐหรือชนชั้นนำ โดยใช้ระบบสิ่งล่อใจ ซึ่งอาจเป็นสิ่งล่อใจด้านวัตถุหรือจิตใจ และการมีส่วนร่วมโดยการถูกบังคับหรือการระดมแบบเบ็ดเสร็จโดยรัฐ ซึ่งใช้อำนาจผ่านสังคมที่มีการจัดองค์กรการบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น

2.7 การจำแนกตามระดับขององค์กร

เป็นการจำแนกการมีส่วนร่วมที่พิจารณาจากการมีส่วนร่วมตามระดับชั้น 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมระดับล่าง เป็นการพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินงานประจำวัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับเฉพาะบุคคลหรือกระทบต่อบุคคลไม่กี่คน การมีส่วนร่วมระดับกลาง การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะเป็นความรับผิดชอบของระดับผู้จัดการในองค์กร ซึ่งกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก หรืออยู่ในระดับ กรม กอง ฝ่าย หรือกลุ่มงาน และการมีส่วนร่วมระดับสูง การมีส่วนร่วมจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจในระดับสูงขององค์กร หรือระดับกระทรวง

2.8 การจำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม

อดิน รพีพัฒน์ (2527, หน้า 102) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยพิจารณาจากคุณลักษณะส่วนตัว เช่น เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา ชนชั้นทางสังคม ระดับรายได้ ระยะเวลาอยู่อาศัย และสถานภาพการถือครองที่ดิน โดยจำแนกไว้ 4 ประเภท ได้แก่ การมีส่วนร่วมของบุคคลในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของผู้นำในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ต่างชาติ

2.9 การจำแนกตามลักษณะของการวางแผน

เป็นการจำแนกการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากวิธีการวางแผนที่แตกต่างกัน ได้แก่ การวางแผนแบบบนลงล่าง (Top – down planning) การมีส่วนร่วมจะมีน้อยอำนาจการตัดสินใจจะอยู่ที่ชนชั้นนำระดับสูง และการจำแนกการวางแผนแบบล่างขึ้นบน (Bottom – up planning) การมีส่วนร่วมจะมากเพราะอำนาจการตัดสินใจจะอยู่ระดับล่าง การจำแนกการมีส่วนร่วมวิธีนี้มีความสัมพันธ์กับการจำแนกตามลักษณะผู้มีส่วนร่วม

2.10 การจำแนกตามรูปแบบของการมีส่วนร่วม

บัญญัติ แก้วส่อง (2531, หน้า 27) เรียกวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วม (Way of participation) จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ การมีส่วนร่วมทางตรง เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมทางอ้อม

จากการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมที่กล่าวถึงเป็นไปตามเกณฑ์และรูปแบบที่กำหนด

ซึ่งผลที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา ชนชั้นทางสังคม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษา

การมีส่วนร่วมแบบเสมอภาคของชุมชนในการบริหารการศึกษาที่มีลักษณะของความสัมพันธ์ที่เรียกว่า ความหุ้นส่วนการบริหาร (Administrative partnership) มีจุดเน้นที่จิตสำนึกและ คำนึงมากกว่าการแสดงออกทางกาย (ศิริกาญจน์ โกสมุทร, 2542, หน้า 232) แนวคิดที่จะนำมาอธิบายเพื่อทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของบุคคลแต่ละคนที่สำคัญที่สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ได้แก่

1. ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยาจุลภาค

บัลเชอร์ แก้วส่อง (2531, หน้า 43 – 57) ได้อธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยใช้แนวคิดในแต่ละทฤษฎีไว้ดังนี้

1.1 ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (A Theory of reasoned action) ว่ามนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลและใช้ข้อมูลที่ดินมืออยู่อย่างเป็นระบบ มนุษย์พิจารณาผลที่เกิดจากการกระทำของตนก่อนตัดสินใจลงมือกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง พฤติกรรมของบุคคลจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของเจตนาของบุคคล ดังนั้นเจตนาเชิงพฤติกรรมหรือความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคลจึงเป็นตัวกำหนดที่ใกล้ชิดกับการกระทำ ตัวแปรที่เป็นปัจจัยของเจตนาเชิงพฤติกรรมหรือความตั้งใจที่จะกระทำประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับเจตคติ (Attitude factors) ได้แก่ ความคาดหวังเกี่ยวกับผลลัพธ์และคุณค่าของผลลัพธ์ที่คาดหวังปัจจัยเกี่ยวกับปทัสถาน (Normative beliefs) และปัจจัยที่เกิดจากแรงจูงใจให้ปฏิบัติตาม (Motivation to comply)

1.2 รูปแบบการทำนายพฤติกรรมของลิสก้า (Liska's Revision model) ลิสก้าได้เสนอแนวคิดใหม่โดยใช้แนวคิดของฟิชเบินและอจเซนเป็นฐานเพื่อให้เกิดความลึกซึ้งและประสานกับงานวิจัยในปัจจุบันได้ แนวความคิดของลิสก้าเชื่อว่าพฤติกรรมของคนไม่ได้เกิดจากความตั้งใจเสมอไปแต่ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อม ที่เรียกว่า ทรัพยากร (Resources) และเงื่อนไขทางสังคมที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงออก ที่เรียกว่า โอกาส (Opportunities) ซึ่งแนวคิดของลิสก้าสามารถอธิบายพฤติกรรมของบุคคลได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

1.3 ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมตามความคิดของเฟสติงเจอร์ (Social comparison theory) เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากความต้องการที่จะเปรียบเทียบความสามารถและความคิดเห็นของตนเองกับบุคคลอื่น โดยใช้เกณฑ์ทางกายภาพและเกณฑ์ทางสังคม ผลของการเปรียบเทียบ

จะทำให้ตนเองเปลี่ยนพฤติกรรมให้ใกล้เคียงกับบุคคลอื่นในกลุ่ม ซึ่งแนวคิดของเฟสดีงเจอร์จะช่วยทำนายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของบุคคลในกระบวนการพัฒนาได้

1.4 ทฤษฎีปฏิวธรณนิยมของโฮแมนส์ (Exchange theory) เป็นทฤษฎีทางสังคมในระดับจุลภาคเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์และอธิบายพฤติกรรมและปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับบุคคล โดยใช้ฐานคิดจาก

1. เศรษฐศาสตร์เชิงอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarian economics) ที่อธิบายถึงการตัดสินใจของมนุษย์ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้นจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งรวมไปถึงประโยชน์ที่เกิดกับจิตใจ

2. มนุษยวิทยาเชิงหน้าที่ (Functional anthropology) ได้ให้ความสำคัญทางด้านจิตวิทยาซึ่งจะเป็นพลังในการริเริ่มและข้อผูกพัน ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากกว่าความต้องการทางด้านเศรษฐศาสตร์

3. จิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral psychology) ซึ่งได้อธิบายการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจะมีจำนวนบ่อยครั้งมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจากครั้งแรกๆ ถ้าผลที่เกิดขึ้นในครั้งแรกๆ เป็นไปตามคาดหวังการมีส่วนร่วมจะมีจำนวนบ่อยครั้งมากขึ้น

จากทฤษฎีทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาทั้ง 4 ประการ สามารถใช้เป็นแนวคิดเพื่อที่จะอธิบายการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาที่ว่า ผลของการตัดสินใจของชุมชนขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ และคุณค่าของผลลัพธ์ที่คาดหวัง ภายใต้เงื่อนไขของสภาพแวดล้อมโอกาส ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ และผลทางด้านจิตใจ โดยใช้เกณฑ์เปรียบเทียบระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้นภาครัฐควรลดบทบาทในการบริหารและการจัดการศึกษาลง และเพิ่มบทบาทให้กับชุมชนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จนถึงระดับของความร่วมมือและร่วมกันตัดสินใจ เพราะความต้องการในผลลัพธ์ที่คาดหวัง และเงื่อนไขต่างๆ ในการบริหารและการจัดการศึกษานั้น จะได้ตรงกับความต้องการของชุมชน

2. ทฤษฎีการกระจายอำนาจ (Decentralization Theory)

จากข้อสรุปแนวคิดของเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ (2541, หน้า 5) ที่ว่าการกระจายอำนาจเป็นหลักการหนึ่งในการบริหารงาน ที่มีการถ่ายโอน (Transfer) อำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจจากส่วนกลาง หรือศูนย์รวมอำนาจไปสู่ส่วนต่างๆ ขององค์การหรือตามลำดับชั้นขององค์การ โดยให้ทุกส่วนขององค์การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งนี้การให้บุคคล คณะบุคคล หรือท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหาร เป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมประชาธิปไตย การกระจายอำนาจทางการบริหารการศึกษาจะทำให้บางส่วนขององค์การมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ (Autonomy) ดังนั้นการกระจายอำนาจจึงเป็นวิธีการ (Means) ที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความยืดหยุ่น (Flexibility) ความรับผิดชอบที่จะตรวจสอบได้ (Accountability) และการเพิ่มผลผลิต

(Productivity) โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การปรับปรุงและพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้เพราะการกระจายอำนาจ ทำให้กระบวนการบริหารมีความเข้มแข็ง สะดวก และรวดเร็ว ผู้บริหารระดับต่างๆ สามารถพึ่งตนเองได้ และกระตุ้นสถานศึกษาและชุมชนได้พัฒนาภาวะผู้นำให้สูงขึ้น การกระจายอำนาจ จากส่วนกลางไปยัง โรงเรียนให้มีอำนาจในการจัดการศึกษามากขึ้นนั้น จะช่วยให้โรงเรียนกับชุมชนมีความเป็นมิตรกันมากขึ้น โรงเรียนสามารถระดมทรัพยากรจากชุมชนเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังสอดคล้องกับหลักการและเหตุผลที่ว่า การที่ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยตรงจะก่อให้เกิดคุณภาพทางการศึกษา เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเองของประชาชน เกิดตระหนักถึงความสามารถในการกำหนดชีวิตความเป็นอยู่และจุดหมายปลายทางของตนและชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้นแนวคิดด้านการกระจายอำนาจจึงเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะการศึกษาในระดับท้องถิ่น สถานศึกษาจะมีอำนาจในการตัดสินใจทางการบริหารการศึกษามีความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายที่จะสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากขึ้นและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการกระจายอำนาจทางการศึกษาในด้าน

- ความยืดหยุ่น (Flexibility)
- ความรับผิดชอบที่จะตรวจสอบได้ (Accountability)
- การเพิ่มผลผลิต (Productivity)

โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การปรับปรุงและพัฒนาการศึกษา อันหมายถึงการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้ และเป็นเหตุผลที่ทำให้ ผู้รายงานมีความสนใจในบทบาทของการกระจายอำนาจของคณะกรรมการสถานศึกษาประจำชั้นเรียน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (School Board)

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรการบริหารที่ผู้ปกครองและชุมชนได้เข้ามามีส่วนในการบริหารและจัดการศึกษาร่วมกับ โรงเรียนมีรูปแบบในการบริหารและการจัดการศึกษาที่เป็นได้ทั้งรูปแบบที่มีการตรวจสอบได้ (Accountable governing body) ที่ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้ดูแลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย เป้าหมาย และแนวทางที่หน่วยเหนือกำหนดรูปแบบของการเป็นคณะที่ปรึกษา (Advisory governing body) รูปแบบของการเป็นผู้ให้การสนับสนุน (Supportive governing body) และรูปแบบของการเป็นสื่อประสาน

(Mediating governing body) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นภายใต้ระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 มีหน้าที่ กำกับและส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. มาตรา 40) ซึ่งเป็นคณะบุคคลที่ได้รับอำนาจการบริหารและจัดการศึกษา ทั้งด้าน วิชาการงบประมาณบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 39) จึงทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหาร (Executive board) คณะกรรมการสถานศึกษาจะมีอิทธิพลต่อการสร้างบรรยากาศของโรงเรียน เพราะการทำงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชน และช่วยกระตุ้นให้ครูและผู้ปกครองมีความกระตือรือร้นต่อการจัดการศึกษา การทำงานร่วมกันเพื่อจัดการศึกษาจะก่อให้เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันมากขึ้น ความสัมพันธ์นั้นจะมีลักษณะของความเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษามีระบบการบริหารและการจัดการที่ดีสุด ความเป็นระบบราชการลง เพราะเป็นการบูรณาการการปฏิบัติที่สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน แสดงความเป็นผู้นำทางการศึกษาโดยการร่วมมือกันที่จะกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการดำเนินงาน และเป้าหมายของการจัดการศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาของประเทศไทย

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 ได้บัญญัติหลักการบริหารและการจัดการศึกษาอยู่ในรูปขององค์กรคณะบุคคลหรือคณะกรรมการ ทั้งระดับส่วนกลาง และระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารและจัดการศึกษาในรูปแบบคณะกรรมการมีฐาน ของกฎหมายรองรับ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษา อยู่ในหมวด 5 มาตรา 40 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติไว้ว่า ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการวาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ประกาศ ณ วันที่ 23 พฤษภาคม 2543 บุคคลที่ร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบมีจำนวน 7 – 15 คน ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง

ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารสถานศึกษา มีหน้าที่ที่ระบุในระเบียบฯ ข้อ 13 ไว้ 12 ประการ คือ

1. กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
 2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
 3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
 4. กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
 5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
 6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
 7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ของสถานศึกษา
 8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยาการจากภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
 9. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
 10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน
 11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและ/หรือคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้ ตามที่เห็นสมควร
 12. ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น
- จากหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในระเบียบกับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันยังคงเป็นประเด็นปัญหาหลายประการ เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์ (2538, หน้า 206 – 209) ได้สรุปเป็นประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา ทุกระดับไว้ 5 ประการดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมมีความไม่ชัดเจน คลุมเครือ ไม่ทราบว่าจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่ออะไร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วม ในเรื่อง ใครควรมีส่วนร่วม วิธีการมีส่วนร่วมควรเป็นอย่างไร และบทบาทของผู้เข้ามามีส่วนร่วมควรจะเป็นอย่างไร

2. ผู้ที่ควรมีส่วนร่วม ได้แก่การคัดเลือกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะต้องพิจารณาคุณสมบัติที่สำคัญคือ ความรู้ ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับภารกิจที่ปฏิบัติ ความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และการมีเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

3. เรื่องที่ควรมีส่วนร่วม ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ ภารกิจของการบริหาร และกระบวนการบริหาร

4. วิธีการมีส่วนร่วม ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ เข้าร่วมเป็นกรรมการสมาคมฯ กรรมการสมาคมศิษย์เก่า กรรมการการศึกษาของสถานศึกษา กรรมการพัฒนาสถานศึกษา กรรมการเฉพาะกิจให้คำปรึกษา วิทยากรท้องถิ่น สถานประกอบการในท้องถิ่น เป็นต้น

5. ปริมาณของการมีส่วนร่วม คือ ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาปริมาณมากน้อยเพียงใด ซึ่งในแต่ละภารกิจจะมีความมากน้อยแตกต่างกัน ดังนั้นความเหมาะสมของปริมาณการเข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นประเด็นที่จะเกิดปัญหา

จากความพยายามของรัฐที่จะกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังคณะบุคคลในทุกระดับ โครงสร้างดังที่กล่าวมายังคงเป็นเพียงหลักการ ในความเป็นจริงที่ปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนและครูอยู่ในระดับปฏิบัติการน้อยในทุกบทบาท ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามหน้าที่ คือ การมีความรู้ต่ำ ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร และส่วนใหญ่มุ่งประกอบอาชีพของตน (กรมสามัญศึกษา, 2542: บทคัดย่อ)

เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญของการบริหารและการจัดการในรูปคณะกรรมการมีรากฐานจากความเป็นหุ้นส่วน สิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 230 – 233) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถานศึกษาในการบริหารและการจัดการศึกษา ขึ้นอยู่กับการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้บริหาร คณะครู ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียน เกิดจากองค์ประกอบที่เหมาะสม 5 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่เสมอภาคกัน
2. การยอมรับความสามารถของประชาชนในชุมชน
3. การลดความเข้มงวดของการทำงานตามระบบราชการลง
4. การประสบความสำเร็จในการทำงานร่วมกัน
5. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชนกับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของชุมชนและสถานศึกษาจะพัฒนาและช่วยจัดการศึกษาของชุมชนให้ดีขึ้นได้จะต้องมีจุดเริ่มต้นที่ชุมชน มีกระบวนการการมีส่วนร่วมที่หลากหลายตามบริบทของแต่ละ ชุมชน

มีการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรที่เท่าเทียมกัน และการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และสถานศึกษา ในการจัดการศึกษานั้นถือว่าเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน กล่าวคือ พัฒนาแบบแผนของการมีส่วนร่วมจากแบบเหลื่อมล้ำ (Inequity participatory pattern) มาเป็นแบบเสมอภาค (Equity participatory pattern) มากขึ้น คือ มีความเสมอภาคกันในบทบาทและมีทักษะต่อการมีส่วนร่วมที่เป็นแบบองค์รวม (Holistic view) และยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากงานวิจัยของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, หน้า 284 – 285) ที่ว่า สถานศึกษาควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วม และใช้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมให้มากกว่าการใช้เป็นแหล่งเงิน เช่น เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับของการตัดสินใจ สถานศึกษาควรพัฒนาการเรียนการสอน และการอบรมเด็กให้มีคุณภาพมากขึ้นเพราะเป็นพื้นฐานของความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ มีความเข้าใจประวัติความเป็นมาของสถานศึกษาและชุมชนเป็นอย่างดีเพื่อสานความสัมพันธ์ที่ดีหรือฟื้นฟูความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น สถานศึกษาจะต้องปรับทัศนคติ และวิธีปฏิบัติต่อประชาชนให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด สถานศึกษาควรมีระบบและวิธีการที่จะสร้างความเข้าใจในบทบาท และหน้าที่ที่เหมาะสมของผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม สถานศึกษาจะต้องเป็นฝ่ายช่วยเหลือชุมชนในการพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ ส่งเสริมความเป็นอยู่ และสุขภาพอนามัยของ ประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สถานศึกษาต้องปฏิบัติงานให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นและความตั้งใจในการพัฒนา เช่น ความโปร่งใสในด้านการเงิน บุคลากรของสถานศึกษาประพฤติปฏิบัติตนต่อประชาชนบนพื้นฐานของการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ข้อเสนอแนะ ดังกล่าวเป็นการเสนอให้โรงเรียนเปลี่ยนบทบาทในการจัดการศึกษาใหม่เพื่อให้การมีส่วนร่วมมีความเสมอภาคกันมากขึ้น

การดำเนินงานเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมแบบเสมอภาคของผู้ปกครองและชุมชนในการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปองค์คณะบุคคลเกิดลักษณะของความร่วมมือบริหาร ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 , หน้า 234) ได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติที่พบจากงานวิจัยไว้ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก หน่วยงานทางการศึกษาที่ใกล้ชิดกับสถานศึกษา ควรทำความเข้าใจ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมให้ชัดเจน ทั้งในระดับอุดมการณ์และระดับปฏิบัติ เพื่อให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในลักษณะที่เสมอภาค ไม่ใช่การสนับสนุนที่ให้สถานศึกษาเป็นฝ่ายรับผลประโยชน์จากชุมชนเพียงฝ่ายเดียว

ประการที่สอง สถานศึกษาควรใช้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการสร้างระบบการเรียนรู้ในชุมชนให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และร่วมกันพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนควบคู่กันไปกับการพัฒนาความเข้มแข็งของสถานศึกษา

ประการที่สาม สถานศึกษาและชุมชนควรร่วมกันศึกษาถึงแบบแผนการมีส่วนร่วมที่

จะพัฒนาให้สถานศึกษาและชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกันในทุกเรื่องอย่างเสมอภาค มีการยอมรับซึ่งกันและกัน สถานศึกษาและชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อร่วมกันจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้มากที่สุด

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. แนวคิดและหลักการ

ในปัจจุบันการจัดการศึกษาของประเทศไทย ได้ใช้แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาโดยทั่วไปไว้ดังนี้

1.1 ความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษา

1) การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2) ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพความเคารพกฎหมายความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

3) การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก 3 ประการ คือ 1) ให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง 4) การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก 6 ประการ คือ 1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ 2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา 4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษา 6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

1.2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

1) การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอภาคกันในการรับ การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและ การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม การ สื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการโดยไม่มีค่าใช้จ่าย สำหรับบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ ต้องจัดการศึกษาให้ด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

2) บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับ การศึกษาบังคับตามกฎหมาย ตลอดจนให้ ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความ พร้อมของครอบครัว

3) นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิหน้าที่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย

4) บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ จากรัฐตามควรแก่กรณี 3 ประการ คือ 1) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ ความสามารถในการเลี้ยงดู บุตร บุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ 2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

1.3 ระบบการศึกษา

1) การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย (1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมายวิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่ แน่นนอน (2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ และวิธีการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา โดยเนื้อหาสาระและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็น การศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษา จากบุคคล ประสบการณ์สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือ แหล่งความรู้อื่น ๆ

2) สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

3) ให้มีการเทียบผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือ

ต่างรูปแบบก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถาบันการศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการ เรียนรู้จากนอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

4) การศึกษาในระบบมี 3 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับ อุดมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและ ระดับปริญญา

5) ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กที่มีอายุช่วงย่างเข้าปีที่เด็กเข้า เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาค บังคับ

6) การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา
ต่อไปนี้เป็น

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กศูนย์พัฒนาเด็ก ก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความ ต้องการพิเศษหรือสถาบันพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบัน พุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันทางศาสนาอื่นเป็นผู้จัด

7) การจัดการศึกษาอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัยหรือหน่วยงาน ที่เรียกชื่ออย่างอื่น

8) การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการหรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถาน ประกอบการ

9) กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษา เฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้โดยคำนึงถึงนโยบาย และมาตรฐานการศึกษาของชาติ

2. แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาซึ่งครอบคลุมถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้

1) การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

2) การจัดการศึกษาทั้งการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และ บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรู้ รอบตัว รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ (6) จัดการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4) รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

5) ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบความรู้ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษาและให้ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรร โอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

6) ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดชีวิตเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

7) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องมีลักษณะที่หลากหลายทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

8) ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

9) ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนมีความสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

2.2 ทิศทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2541) ได้สรุปสาระสำคัญจากการสัมมนา เรื่อง ทิศทางการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาไว้ดังนี้

1) การศึกษาในระบบโรงเรียน และนอกโรงเรียนต้องมีความเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนาคตการศึกษานอกระบบจะมีมากขึ้น

2) ควรเปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น แสดงความคิดเห็นและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของโรงเรียนเท่านั้น

3) กระทรวงศึกษาธิการต้องเปลี่ยนบทบาท จากการควบคุมมาเป็นกำกับ ดูแล ต้องกระจายอำนาจ กระจายงบประมาณ กระจายความรับผิดชอบ กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งดูแลด้านการจัดการศึกษาจะต้องลดบทบาทลง มีหน้าที่เพียง 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ดูแลนโยบายระดับชาติ ประการที่สอง กำกับดูแล ประการที่สามประเมินและจัดผลทางด้านคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันต้องให้ประชาชนตระหนักว่า การจัดการศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของชุมชนและสร้างจิตสำนึกในชุมชนว่าการศึกษาเป็นเรื่องของท้องถิ่นและชุมชนส่วนกลางมีหน้าที่อำนวยความสะดวกเท่านั้น

- 4) ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการต้องปรับปรุงตัวเอง เปลี่ยนทัศนคติความคิดต่าง ๆ คุณลักษณะของครูให้มีประสิทธิภาพ กำกับดูแลให้ผู้มีหน้าที่ได้ทำตามหน้าที่ที่เชี่ยวชาญชำนาญ
- 5) หัวใจของการศึกษา คือ ความหลากหลายและการสร้างสรรค์ ฉะนั้นระบบการศึกษาไม่ควรอยู่ในระบบราชการ และเมื่อลาออกจากระบบราชการแล้ว ก็ไม่ควรนำระบบราชการมาให้ผูกมัดตนเอง เพราะระบบราชการเป็นตัวยับยั้งอุปสรรคสำคัญ
- 6) ต้องปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแต่ละโรงเรียน ให้มีคุณภาพใกล้เคียงกัน เพื่อลดปัญหาการแย่งชิงเข้าโรงเรียนใดโรงเรียนเดียวกัน ทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด
- 7) กระทรวงศึกษาธิการอาจจะไม่ต้องถึงกับจัดหลักสูตร แต่ไม่มีหลักสูตรซึ่งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทของปัจเจกชนกับชุมชน ในสภาพที่แตกต่างกัน ให้หลักสูตรเกิดขึ้นด้วยกลไกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะมีคุณค่าและคุณภาพได้ การจัดหลักสูตรให้กับโรงเรียน กำหนดให้โรงเรียนทำ โรงเรียนคิด เป็นการบังคับมากเกินไป กระทรวง ทบวง กรมควรกำหนดนโยบายให้โรงเรียนไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และถ้ามีความพร้อมก็ให้โรงเรียนเป็นนิติบุคคล มีคณะกรรมการของโรงเรียนเอง
- 8) จัดระบบการเงินเพื่อการศึกษาเสียใหม่ แทนที่จะให้งบประมาณกับโรงเรียนก็ควรให้กับผู้เรียน แล้วให้ผู้เรียนมีสิทธิ์เลือกโรงเรียนเอง
- 9) การแก้ปัญหการศึกษาไทย ต้องใช้กฎหมายเข้ามาจัดโครงสร้างใหม่ตั้งเป็นสภาพิรูปลูกการศึกษา ให้นุคหลาย ๆ ฝ่ายเข้ามาผลักดัน จัดกระบวนการใหม่ การพูดการให้ข้อเสนอแนะเพียงพออย่างเดียวไม่อาจแก้ปัญหาได้
- 10) ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ ประเทศชาติกำลังจะล้มละลาย ซึ่งในที่สุดจะกระทบต่อการทำงานของกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย แม้ว่าจะช้าและน้อยกว่ากระทรวงอื่น ดังนั้น ควรจะต้องใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างน้อยในอีก 5 ปี ข้างหน้า เพื่อให้ได้ปริมาณและคุณภาพของนักเรียนและนักศึกษาที่ดี
- 11) กระทรวงศึกษาธิการ ควรปรับปรุงระบบการใช้ข้อมูลข่าวสารลงไปถึงระดับโรงเรียนให้มากขึ้น การจัดระบบเครือข่ายข้อมูลทั่วประเทศยังทำได้ไม่ทั่วถึง แต่คงต้องหาวิธีอื่นที่ถูกลงกว่าในขณะนั้น หรือทำอย่างไรก็ได้ให้ครูได้รับว่าได้เกิดอะไรขึ้น หากมีระบบการให้ข้อมูลข่าวสารได้ในทุกเรื่องเกี่ยวกับการศึกษากระจายไปถึงโรงเรียน ก็จะเป็นเรื่องที่ดีมากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือบุคคลที่มีความตั้งใจเสียสละและอุทิศตนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาของชุมชน และท้องถิ่นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชาเหนือสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่งระดับ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พ.ศ.2543 สอดคล้องกับมาตรา 40 ของ พระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2542 ที่กำหนดให้ ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ดังนี้

- 1) กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
- 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
- 3) ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- 4) กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
- 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพ และได้มาตรฐาน
- 6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลคนพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพจากที่กล่าวมา พอจะสรุปถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ว่า
 - 1) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา.
 - 2) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณีศิลปและวัฒนธรรมของท้องถิ่นของชาติ
 - 3) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
 - 4) ให้ความเห็นชอบรายงานการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน
 - 5) แต่งตั้งที่ปรึกษาหรืออนุกรรมการเพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้ตามเห็นสมควร

3. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเกิดขึ้นตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 นั้น ได้กล่าวไว้ดังนี้

มาตรา 37 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดยให้คำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากรเป็นหลัก และความเหมาะสมด้านอื่นด้วยให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงหลักเกณฑ์ และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงมาตรา 40 ให้มี คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละ สถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทน ผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของ สถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือก ประชามติกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่ กำหนดในกฎกระทรวงให้ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ สถานศึกษาจากที่กล่าวมานั้นชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในฐานะ ของผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ดำเนินการร่วมกันบริหารการศึกษา ใน รูปแบบองค์กรบุคคล และจากการที่ได้ถึงกระบวนการบริหารการศึกษาข้างต้นนั้นก็สามารถ สรุปถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมใน 5 ลักษณะดังนี้คือ

- 1) การร่วมวางแผนคือ ร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษาในทุกขั้นตอนซึ่งนับว่าเป็น การเข้าร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษา
- 2) การจัดสรรทรัพยากร คือร่วมในการจัดสรรทรัพยากรในทุกขั้นตอน ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ สำคัญในการบริหารจัดการศึกษา
- 3) การดำเนินการตามแผนคือ ร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้นั้นให้ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
- 4) การประสานงาน คือ ร่วมประสานงานการจัดการศึกษาตลอดการดำเนินกิจกรรม ให้ สมาชิกทุกคนเกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน
- 5) การประเมินผล คือ ร่วมประเมินผลการจัดการศึกษา จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการ กันตามแผนที่วางไว้แล้วนั้น

4. ชุมชนกับการจัดการศึกษา

การศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องได้รับความร่วมมือ ความอนุเคราะห์จากองค์กรภายนอกนอกเหนือจาก หน่วยงานต้นสังกัดแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่มีความใกล้ชิดและช่วยเหลือสถานศึกษาคือ ชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับ โรงเรียนนั้นมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนต้อง พยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน ควรเป็นผลมาจาก

ความก้าวหน้าของชุมชน และความเจริญก้าวหน้าของชุมชนก็เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนเช่นเดียวกัน ซึ่งจะได้นำถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ดังต่อไปนี้

4.1 บทบาทและความสำคัญของชุมชนในการจัดการศึกษา

ในเรื่องของบทบาทและความสำคัญของชุมชนต่อโรงเรียน ได้มีผู้ให้ความสำคัญและเสนอไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

สุวัฒน์ มุทฺธเมธา (2524, หน้า 41) ได้เสนอความคิดเห็นถึงบทบาทและความสำคัญของชุมชนต่อโรงเรียน ดังนี้

- (1) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของ
- (2) โรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนสอดคล้องกับปรัชญาจุดมุ่งหมาย การศึกษาของชาติ และความต้องการของชุมชน
- (3) ชุมชนมีบทบาท และความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับชุมชนส่วนใหญ่ในระดับท้องถิ่นและสังคมของชาติ
- (4) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคนอันเป็นส่วนสำคัญของชุมชนให้เจริญงอกงามเป็นไปตามความถนัดตามธรรมชาติของบุคคลจัดแยกคนไปประกอบอาชีพ ทำภารกิจต่างๆ ของชุมชนตามความจำเป็นตามความต้องการและความเหมาะสมของชุมชน
- (5) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น
- (6) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในอันที่โรงเรียนจะพัฒนาปรับปรุงการจัดตั้งแวดล้อมใน โรงเรียน
- (7) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในฐานะที่ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติชีวิตที่แท้จริงของนักเรียน
- (8) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการที่โรงเรียนจะใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนให้มีประโยชน์ทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา
- (9) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องกันไป เพื่อชีวิตที่ดีของผู้นำนักเรียนและชุมชน
- (10) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการที่โรงเรียนจะอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ที่มีค่าในชุมชน ซึ่งควรแก่การอนุรักษ์เพื่อเป็นมรดกตกทอดไปสู่รุ่นต่อไป

(11) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่ชุมชนจะช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนในด้านต่างๆ เช่น การเงิน วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งต่างๆ ตลอดจนร่างกาย แรงใจ จากประชาชนในชุมชนนั้นด้วย

(12) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของ หน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่างๆ รวมทั้งตัวโรงเรียนเองด้วย

(13) ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการควบคุม และสนับสนุนส่งเสริม โดยการที่ส่งสมาชิกของชุมชนเข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน โดยมุ่งหวังที่จะให้สมาชิกเหล่านั้นเป็น สมาชิกที่ดีมีคุณภาพของชุมชน โรงเรียนก็ต้องสนองความต้องการของชุมชน

4.2 ชุมชนในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนที่ได้กำหนดไว้ตาม ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 มีความสำคัญมาก ต่อการพัฒนา การศึกษาของสถานศึกษาที่ได้รับที่ ได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบนี้จำเป็นที่จะต้องรับรู้ ในเรื่องของการจัดการ มีรายละเอียดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา มีดังนี้

4.2.1 กำหนดจำนวนให้มีคณะกรรมการ อย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่ เกินสิบ ห้าคน ประกอบด้วย

- 1) “ผู้แทนผู้ปกครอง” ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนที่ กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้นจำนวน ไม่เกินสองคน
- 2) “ผู้แทนครู” ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหาร สถานศึกษานั้น จำนวน ไม่เกินสองคน
- 3) “ผู้แทนองค์กรชุมชน” ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กร เอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประ โยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการ ของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
- 4) “ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาลองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบอื่นจำนวนไม่เกินสี่คน
- 5) “ผู้แทนศิษย์เก่า” ได้แก่ ผู้แทนสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าหรือบุคคลที่เคย ศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
- 6) “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ได้แก่ ผู้นำทางศาสนาผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นข้าราชการ บำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกิน สี่คน

4.2.2 กำหนดการให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการดังนี้

- 1) ให้สถานศึกษาประกาศรับสมัครผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ
- 2) ให้ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้
- 3) ให้ผู้ได้รับการคัดเลือก และผู้บริหารสถานศึกษาเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามที่ตนเห็นสมควรจำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้
- 4) ให้ผู้บริหารสถานศึกษานำรายชื่อเสนอผู้มีอำนาจลงนามแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาเหนือสถานศึกษา 1 ระดับเป็นผู้ลงนาม

4.2.3 คุณสมบัติทั่วไปของคณะกรรมการ

- 1) เป็นผู้สนใจการพัฒนาการศึกษา
- 2) เป็นผู้มีความประพฤติดี
- 3) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
- 4) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดเว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

4.2.4 กรรมการ จะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- 1) ออกตามวาระ
- 2) ตาย
- 3) ลาออก
- 4) ขาดคุณสมบัติตามที่กำหนด
- 5) เป็นบุคคลล้มละลาย
- 6) เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- 7) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่ได้รับโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ
- 8) พ้นจากตำแหน่งในสถานศึกษานั้น สำหรับกรรมการ และผู้บริหารสถานศึกษา
- 9) พ้นจากสภาพการเป็นผู้ปกครองนักเรียนของสถานศึกษานั้นสำหรับกรรมการ
- 10) พ้นจากสภาพการเป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับกรรมการ
- 11) คณะกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสาม มีมติให้ออก ขกเว้นกรรมการและเลขานุการ

4.2.5 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดังนี้

- 1) กำหนดนโยบาย แผนแม่บท และแผนพัฒนาสถานศึกษา นโยบายเป็นเสมือนเข็มทิศ เพื่อไปสู่เป้าหมาย เพื่อให้แผนพัฒนาสถานศึกษามีความสอดคล้องกับความต้องการของ

ท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาจะเป็นผู้มีความสำคัญในการเสนอปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นเป็นอย่างดี บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทคู่กันดังนี้

2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาก่อนสิ้นปีงบประมาณ สถานศึกษานำนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษามาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อใช้เป็นกรอบการปฏิบัติงานในปีงบประมาณต่อไป ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาก่อน สถานศึกษาและ คณะกรรมการสถานศึกษาจะมีบทบาทควบคู่กัน

3) ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสารหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสารหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ คณะกรรมการสถานศึกษาจะช่วยเสนอแนะความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงควรมีบทบาทควบคู่กับสถานศึกษา

4) กำกับและติดตาม การดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา การดำเนินการตามแผนของสถานศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาเมื่อสถานศึกษาดำเนินการไปแล้ว ผลของการดำเนินงานเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่เป็นเรื่องที่คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องรับรู้ เพื่อจะได้เข้ามาช่วยสนับสนุน หรือแก้ปัญหาให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษา สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ สถานศึกษาและ คณะกรรมการสถานศึกษาจึงควรมีบทบาทหน้าที่ควบคู่กันไป

5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างทั่วถึง มีคุณภาพได้มาตรฐาน คณะกรรมการสถานศึกษา เป็นบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองของนักเรียน รู้สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถร่วมกับสถานศึกษากำหนด แนวทางที่จะทำให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนทั่วถึง และได้เรียนอย่างมีคุณภาพ จึงควรถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาควบคู่กันไป

6) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาศักยภาพเด็ก ดูแลคนพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ สิทธิและความเสมอภาคในกรณีที่เด็กทุกคนจะได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีความพิการเด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา ควรจะต้องมีหน้าที่ควบคู่กันไป

7) เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการงานวิชาการ ด้านงบประมาณด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไปของสถานศึกษา กระทรวงได้กระจายอำนาจในการบริหาร และจัดการศึกษาในด้านวิชาการงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปให้

สถานศึกษาดำเนินการให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น คณะกรรมการสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้กำหนดนโยบายในการบริหารงานของสถานศึกษา ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารงานทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา จึงควรกำหนดบทบาทหน้าที่ควบคู่กันไป

8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษาตลอดจนเป็นวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกวัย รวมทั้งสืบสานจารีต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติ คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของบุคคลในท้องถิ่น เป็นผู้ที่สามารถช่วยระดมทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่น เข้ามาช่วยในการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีรวมทั้งสามารถที่จะเข้ามาช่วยเสริมสร้างการพัฒนาของนักเรียนได้ในหลาย ๆ ด้าน จึงควรมีบทบาทหน้าที่ควบคู่กับสถานศึกษา

9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษา เป็นผู้แทนของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ บทบาทในฐานะกรรมการสถานศึกษาจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสถานศึกษา เสริมสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน หรือองค์กรต่าง ๆ ให้เห็นความสำคัญของสถานศึกษา และนำสถานศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาจึงควรควบคู่กันไป

10) ให้ความเห็นชอบ รายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน คณะกรรมการสถานศึกษา มีส่วนรับผิดชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา เมื่อสิ้นปีสถานศึกษาจะต้องจัดทำสรุปรายงานการดำเนิน การเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษาได้รับทราบ และเห็นชอบรายงานต่อสาธารณชน ซึ่งสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจึงมีบทบาทหน้าที่ควบคู่กัน

11) แต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะอนุกรรมการ นอกจากคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ยังมีผู้นำของชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่นอีกไม่น้อย ที่ยินดีที่จะเข้ามาช่วยในการพัฒนาสถานศึกษาดังนั้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าว ได้เข้ามามีส่วนร่วมคณะกรรมการสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญที่จะสรรหาบุคคลเพื่อแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ เพื่อช่วยดำเนินงานในกิจการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นได้ สถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา จึงควรมีบทบาทหน้าที่ควบคู่กันไป

12) ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย จากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น การปฏิบัติงานของสถานศึกษา นอกจากภารกิจที่ระเบียบกำหนดไว้ ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่มีความจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือได้รับความสนับสนุน จากคณะกรรมการสถานศึกษา เช่น เรื่อง

นโยบายหรือเรื่องเร่งด่วนที่หน่วยงานต้นสังกัด ได้แจ้งให้สถานศึกษาปฏิบัติซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ถ้าได้รับความร่วมมือ ได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษาก็จะทำให้งานในภารกิจของสถานศึกษาประสบความสำเร็จได้รวดเร็วขึ้น สถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจึงควรมีบทบาทควบคู่กันให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยภาคเรียนละสองครั้งการดำเนินการประชุมคณะกรรมการให้เป็นระเบียบวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด โดยมีการเข้าร่วมประชุม ไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่มีอยู่ในขณะนั้น และให้มีผู้แทนของนักเรียนเข้าร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็น ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของนักเรียน โดยตรงให้รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการด้วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้รายงานผลการประชุมต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งในสัปดาห์วันนับวันที่มีการประชุม

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นในความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ของสถานศึกษานั้นเอง บทบาทของบุคคลที่เป็นกรรมการสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้การศึกษาประสบผลสำเร็จ

4.3 ความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน

งานความสัมพันธ์ชุมชนเป็นกรอบงานที่สร้าง หรือประสานกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ซึ่งชุมชนเป็นทั้งบทบาทของผู้ให้และผู้รับ งานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนสามารถแสดงบทบาทของการให้และการรับความร่วมมือการสนับสนุน ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ปกติแล้วงานสัมพันธ์ชุมชนช่วยสนับสนุนงานวิชาการและการพัฒนาโรงเรียนเป็นอย่างดี งานสัมพันธ์ชุมชนเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและองค์กรภายนอก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538, หน้า 23-24) ได้สรุป วัตถุประสงค์สำคัญในการดำเนินงานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้

- 1) เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อโรงเรียนอันช่วยให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือและความสะดวกในการดำเนินงาน
- 2) เพื่อให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนหรือ บุคคล วัสดุ และสิ่งแวดล้อม ใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน
- 3) เพื่อให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากชุมชนทั้งด้าน การเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ และความเห็นข้อเสนอนแนะ ในการปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียน
- 4) เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและอื่น ๆ เป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง

5) เพื่อให้การสนับสนุนด้านการดำเนินการหลักของโรงเรียน คือ งานวิชาการบรรลุเป้าหมายได้สะดวก

6) เพื่อสร้างบรรยากาศในสิ่งแวดล้อมในหน่วยงาน ทำให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

7) เพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาคอขวดในการดำเนินงานของโรงเรียน ที่อาจเกิดขึ้น โดยเป็นผลกระทบจากชุมชนงานความสัมพันธ์ชุมชน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นภารกิจที่จำเป็นส่วนหนึ่งของผู้บริหาร โรงเรียนที่ต้องใช้ความสามารถในการนำโรงเรียนเข้าสู่ ชุมชนและนำเอาชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ซึ่งสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538, หน้า 26-27) ได้แบ่งขอบข่ายของงานความสัมพันธ์ชุมชนไว้โดยใช้ขอบข่ายครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้

1) การประชาสัมพันธ์โรงเรียน โดยการแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนการประชาสัมพันธ์โรงเรียน คือ การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อันจะเป็นเครื่องช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานได้สะดวกยิ่งขึ้น ในข่ายงานนี้อาจพิจารณาจากกิจกรรมต่อไปนี้

- (1) การประชุมผู้ปกครอง เพื่อชี้แจงการปฏิบัติงานของโรงเรียน
- (2) การจัดทำจุลสาร หรือพิมพ์เผยแพร่
- (3) จัดทำป้ายประกาศเผยแพร่ข่าวสารของทางโรงเรียน
- (4) การพบปะเยี่ยมเยียนในวาระที่เหมาะสม

2) การให้บริการแก่ชุมชน โดยการให้บริการด้านต่างๆ แก่ชุมชนตามกำลังความสามารถที่โรงเรียนจะดำเนินการได้

- (1) การให้บริการทางวิชาการ
- (2) การให้คำแนะนำหรือการปรึกษาหารือในกิจกรรมของชุมชน
- (3) การให้บริการอาคารสถานที่ หรือวัสดุอุปกรณ์

3) การร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของชุมชน เท่าที่โรงเรียนมีความสามารถและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้การร่วมกิจกรรมของชุมชน คือการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของชุมชน โรงเรียนพิจารณาตามความเหมาะสมและควรปฏิบัติหลายๆ กิจกรรมคือ

- (1) การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประเพณีท้องถิ่น เช่นกิจกรรมทางศาสนา
- (2) การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
- (3) การร่วมงานอื่นๆ ของท้องถิ่น ตามวาระอันควร

4) การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน โดยการเปิดโอกาสเชิญชวนหรือหาทางให้บุคลากรในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน คือเปิดโอกาสเชิญชวนหรือหาทางให้บุคคลในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เช่น

- (1) การเชิญประชาชนมาร่วมในกิจกรรมงานวันเด็ก วันแม่ หรือวันสำคัญอื่นๆ
- (2) การเชิญบุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้มาเป็นวิทยากรในโรงเรียน
- (3) ให้บุคคลในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน เช่น ในด้านแรงงาน

หรือวัสดุอุปกรณ์

5) การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น โดยการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่นการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น คือการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น เช่น

- 1) การให้ครูมีส่วนร่วมในการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน
- 2) การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 3) การจัดตั้งกลุ่ม หรือชมรมศิษย์เก่า หรือสมาคมครูและผู้ปกครอง

โรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยปฏิบัติการจัดการศึกษาจะเป็นเช่นใด ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากโรงเรียน ภารกิจหลักของโรงเรียนคือการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นั่นคือมีคุณภาพทั้งทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีสุขภาพอนามัยที่ดี ในบรรดางานบริหารทั้ง 6 งานหรือ เป็นงานบริหาร การศึกษาทั้ง 4 งาน นั้น งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้ นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ส่วนงานอื่นๆ เป็นงานเสริมและสนับสนุนให้งานวิชาการประสบผลสำเร็จดียิ่งขึ้น

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ปราโมทย์ กิ่งแก้ว (2544, หน้า 102) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต

พบว่า ผู้แทนครูมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาสูงกว่าผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นผู้แทนครูเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาโดยตรง จึงมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ในด้านการเป็นคณะกรรมการบริหารองค์กร และมีโอกาสได้ร่วมในการบริหารการศึกษาอยู่แล้วโดยตรง จึงทำให้ผู้แทนครูมีบทบาทมากกว่าผู้แทนชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2540,หน้า 25) ได้มีนโยบายในการเผยแพร่ความรู้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครูเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้บริหารแสดงภาวะผู้นำ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบสูงในการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการสถานศึกษา

สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา(2538,หน้า 10) เสนอว่า บุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาคือที่สุด คือ ผู้รับผิดชอบงานด้านการศึกษาโดยตรง จึงทำให้บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับสูงกว่าคณะกรรมการสถานศึกษาอื่นๆ ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาที่เป็นบุคคลภายนอก ผู้ปกครอง หรือผู้แทนชุมชน จะเป็นบุคคลที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันและมักเข้าใจว่ากิจกรรมของสถานศึกษาเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์

สุนิตย์ สุวรรณฉวี(2534หน้า 105) กล่าวว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาสนใจกิจกรรมของสถานศึกษา และอีกประการหนึ่งคือ คณะกรรมการสถานศึกษาจากผู้แทนชุมชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเพียงภาคบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพนัส หันนาคินทร์(2524,หน้า 6) ที่มีความเชื่อว่า คนที่ได้รับการศึกษาสูงหรือมีโอกาสในการศึกษามากกว่า จะมีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่างๆได้มากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า สถานภาพต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงนำสถานภาพมาเป็นตัวแปรต้นในการศึกษาครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล ในจังหวัด นครราชสีมา “พบว่า คณะกรรมการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในด้านการประสานงานอยู่ในระดับมาส่วนการมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆอยู่ในระดับปานกลาง

ปรีชา ไชโย(2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “การมีส่วนร่วมในการบริหารทางการศึกษา

ตามทัศนะของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง” พบว่า 1) ด้านการวางแผน สมาชิกเห็นด้วยในระดับมาก ในการมีส่วนร่วมในการวางแผนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมให้ความเห็นชอบแผน 2) ในการจัดองค์การ สมาชิกเห็นด้วยในระดับมาก ในการมีส่วนร่วมในการจัดองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้ข้อเสนอความคิดเห็น เกี่ยวกับคุณสมบัติและข้อกำหนดในการปฏิบัติของครู 3) ด้านการนำองค์การ สมาชิกเห็นด้วยในระดับมาก ในการมีส่วนร่วมในการนำองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้นำโครงการการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับโรงเรียนประถมศึกษา 4) ด้านการควบคุมสมาชิกเห็นด้วยในระดับมากในการมีส่วนร่วมในการควบคุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมรับทราบ และติดตามการปฏิบัติงานของโรงเรียน ให้เป็นไปตามแผน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษา และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยการเข้าร่วมประชุม และเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงาน โดยโรงเรียนต้องเปิดโอกาสให้องค์การอื่น เข้ามามีส่วนร่วมเต็มรูปแบบและควรรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน และองค์กรประชาชนให้มากขึ้น

ทรงพล ทรงจำ (2541: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนฝายกวางวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนมีความรู้และความเข้าใจในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนน้อยจึงไม่ค่อยมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน เองก็ไม่มีแผนหรือโครงการที่จะสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ดังนี้ ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นเพียงการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในสิ่งที่โรงเรียนขอมาเท่านั้น และความร่วมมือที่พอจะมีอยู่ เป็นเพียงการให้การสนับสนุนด้านวัสดุและงบประมาณ เพื่อสนับสนุนงานวิชาการเป็นส่วนใหญ่

เฉลิม นิลแก้ว (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กรรมการส่วนใหญ่มีส่วนร่วมมากในด้านการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการการจัดทำแผนพัฒนาและแผนการใช้จ่ายเงินของโรงเรียน การจัดซื้อจัดจ้าง การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ กรรมการโรงเรียนยังมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และแนวทางการพัฒนาโรงเรียน การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี การตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน และงบประมาณของโรงเรียน การจัดวิทยากรให้เข้ามาช่วยสอนนักเรียน และการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยงานโรงเรียน

ลิขิทธิ์ ผลจันทร์ (อ้างถึงใน ปราโมทย์แสนกล้า 2542, หน้า 26) ได้ศึกษา “การปฏิบัติงานคณะกรรมการโรงเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” พบว่า คณะกรรมการโรงเรียนได้ปฏิบัติงานในด้าน การกำหนดนโยบายแผนแม่บท และแผนพัฒนา

ของโรงเรียน การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี ของโรงเรียนและรับทราบความก้าวหน้า การดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติงานประจำปีของ โรงเรียนและรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน ประสานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียน กับชุมชนอยู่ในระดับมาก การแสวงหาและการให้การสนับสนุนด้านการเงิน การให้การสนับสนุนด้านวิทยากรบุคคลภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการ ของนักเรียนและการให้การบริการวิชาการแก่ชุมชนในระดับปานกลาง

เอกราช ฉัตรใจคำ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “การมีส่วนร่วมในการจัดการ โรงเรียนของ คณะกรรมการ โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพริ้ว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กรรมการ โรงเรียนส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นตัวแทนของโรงเรียนในการประสานงานระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนจัดกิจกรรมทางสังคมร่วมกันสนับสนุนให้ชุมชน/ท้องถิ่นใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ในการพัฒนาประสานงานโรงเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน/ ชุมชนในเขตบริการของ โรงเรียนให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านกีฬาประเภทต่าง ๆ ในโรงเรียน การประชุมกำหนด วางแผนกำหนดแนวทางในการแสวงหาวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อมอบให้แก่ทางโรงเรียน ร่วมพิจารณา แต่งตั้งอนุกรรมการประสานงานระหว่าง โรงเรียนกับองค์กรท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความ เห็นชอบแผนการจัดกิจกรรมให้บริการแก่ชุมชน/ท้องถิ่นของโรงเรียนและหาแนวทางให้ความ ช่วยเหลือด้านการเงินและงบประมาณแก่โรงเรียน ร่วมจัดทำแผนหรือโครงการที่ต้องมีการใช้เงิน งบประมาณของโรงเรียน ร่วมติดตามผลการดำเนินงาน ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะทางแก้ไขปัญหาค้น เกิดจากการดำเนินงานของอนุกรรมการที่ปฏิบัติงานด้านการเงินและงบประมาณของโรงเรียน ประสานงานกับวิทยากรภายนอก เพื่อให้การช่วยเหลือด้านการขาดแคลนบุคลากรครูแก่ทางโรงเรียน ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้และวัสดุใน ท้องถิ่น มาประกอบการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนให้การสนับสนุนให้โรงเรียนได้ จัดกิจกรรม โดยพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนและสนับสนุนครู ได้จัดกิจกรรมการสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียน

เจียมพดล ไชยลักษณ์ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัด เชียงใหม่” พบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษาในปัจจุบันประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในระดับปานกลาง แต่ความต้องการของประชาชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากใน ทุก ๆ ด้าน คือด้านการจัดทำแผนที่ตั้งโรงเรียน ด้านการกำหนดขนาด ของโรงเรียน ด้านการกำหนด

เกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียน ด้านการกระจายอำนาจ ในการกำหนดนโยบายและการบริหารโรงเรียน และด้านการจัดให้มีองค์กรติดตามประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน

สวัสดิ์ วงศ์เงินสุนทร (อ้างถึงใน จตุรงค์ ลิทธิบุญมา 2542 หน้า 29) ได้ศึกษา “การดำเนินงานคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ” พบว่า คณะกรรมการส่วนใหญ่ได้ร่วมวิเคราะห์นโยบายและเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของโรงเรียน ร่วมกำหนดแผนงานของโรงเรียน สำหรับปัญหาของคณะกรรมการโรงเรียนก็คือไม่มีเวลาปฏิบัติหน้าที่ มาปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบ ไม่มีประสบการณ์ในการทำงานและขาดความเข้าใจในภาระหน้าที่

ประจวบ สือประสาร (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียนขยายโอกาส ในเขตการศึกษา 1 ผลการศึกษาพบว่าคณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในเรื่องการวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงาน และการประเมิน โดยคณะกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากร และการประสานงานในระดับมาก ส่วนการมีส่วนร่วมในเรื่องอื่น ๆ เป็นการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

เกียรติพงษ์ คำไทย (2544 ,บทคัดย่อ) ได้ดำเนินเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของครูในโรงเรียน ศูนย์ปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมาพบว่า

1. ครูในโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. ครูที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาและไม่ใช่คณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียน ศูนย์ปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมามีส่วนร่วมบริหารโรงเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนมากกว่า ครูที่ไม่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา
3. ครูในโรงเรียนศูนย์ปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ที่มีขนาดต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน โดยรวมแตกต่างกันไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูมีส่วนร่วมในการบริหารด้านวิชาการ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูในโรงเรียนศูนย์ปฏิรูปการศึกษา ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ที่มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนมากกว่าครูในโรงเรียนขนาดเล็ก

นางลลนา บุญชื่น (2547) สรุปการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและเพื่อทดลองพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่กำหนดเป้าหมายแนว

การพัฒนาตัวผู้เรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยใช้กลุ่มเป้าหมายการวิจัยเป็นโรงเรียนและชุมชนบ้านสักลอ ตำบลหงส์หิน อำเภोजัน จังหวัดพะเยา พบว่า

1. ศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนมีศักยภาพหลายด้าน ได้แก่ กลุ่ม/องค์กร ชุมชนมีการรวมกลุ่มในลักษณะที่เป็นกลุ่มธรรมชาติและกลุ่มทางการ เช่น กลุ่มผู้นำทางการ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มธรรมชาติเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีศักยภาพสูงในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมพอกพูนที่เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาตนเอง การดำรงชีพ การผลิตโดยการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภูมิปัญญาด้านการอาชีพที่เป็นทักษะพื้นฐานของชุมชน คือ ทักษะด้านเกษตร เช่น การทำนา การเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้แล้วชุมชนยังมีภูมิปัญญาในด้านประเพณีวัฒนธรรมที่สามารถพอง ดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นชุมชน ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนนี้สามารถกระตุ้น ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้ชุมชนเห็นคุณค่า ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาปลูกฝังลูกหลาน โดยเข้ามามีส่วนร่วมคิด วางแผน และร่วมเป็นผู้จัดการเรียนรู้ เป็นสื่อ นวัตกรรมในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะคุณลักษณะตามที่คาดหวังได้ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

หน่วยงานของรัฐ เช่น หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานเกษตรกร หน่วยงานทางการศึกษา เป็นองค์กรหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมพัฒนาความคิด จิตสำนึก ความรู้ของครู ผู้เรียน และชุมชนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีความเป็นไปได้ในการร่วมพัฒนาในกิจกรรมและกระบวนการมีส่วนร่วมคือ

ขั้นตอนที่ 1 สมาชิกชุมชนได้ร่วมอภิปรายถึงปัญหา คุณลักษณะ พฤติกรรมของผู้เรียนในสภาพปัจจุบันทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ รวมทั้งสภาพสังคม และปัญหาด้านจัดการเรียนรู้ และพฤติกรรมของนักเรียนในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 สมาชิกชุมชนร่วมกันอภิปรายสาเหตุของปัญหาของผู้เรียนในปัจจุบัน ซึ่งพบว่าชุมชนเห็นว่านักเรียนไม่รักการทำงาน ไม่เห็นคุณค่าของงานอาชีพของผู้ปกครองในชุมชน และจึงมีความเห็นว่าน่าจะทดลองปลูกฝังนิสัยรักการทำงาน รวมทั้งร่วมปลูกฝังทักษะการอาชีพโดยทดลองการเรียนรู้อาชีพการทำนาแบบผสมผสานทั้งภูมิปัญญาและเทคโนโลยีชีวภาพของท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณหาแนวทางในการร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน จากนั้นร่วมกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์และมาตรฐาน เนื้อหาสาระ และเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะกระบวนการ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนพึงประสงค์ของสถานศึกษาและชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 สมาชิก่วมกำหนดเนื้อหาสาระ กำหนดเวลาเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 5 ร่วมดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยนักเรียนได้ร่วมฝึกทักษะอาชีพการทำงาน แบบอินทรีย์ชีวภาพตามขั้นตอน ตั้งแต่เตรียมพื้นที่ ปักดำ ไปจนถึงเก็บเกี่ยว ก่อนการดำเนินการ ผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันวิเคราะห์มาตรฐาน เนื้อหา ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในการจัดการเรียนรู้ โดย สร้างหน่วยการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ ระบบการสอนแบบทีม

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งผลการประเมินพบว่า กลุ่มนักเรียน ครู และผู้ปกครอง มีความพอใจในการเรียนรู้อาชีพในการทำงาน ถึงแม้ลูกหลานยังประกอบอาชีพทำนา ทั้งกระบวนการไม่ได้เพียงลำพัง แต่นักเรียนได้ความภูมิใจในอาชีพของตนเอง ของครอบครัวและชุมชน มีความเห็นใจในความเหนื่อยยากในการทำงาน รับภาระเลี้ยงหาครอบครัวของผู้ปกครอง รวมทั้งสามารถจะนำประสบการณ์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีใน ครอบครัวของนักเรียน ครู โรงเรียน และชุมชน มีความสื่อสาร ประสานสัมพันธ์ร่วมมือที่ดีต่อกัน

2.งานวิจัยต่างประเทศ

สำหรับงานวิจัยต่างประเทศ ที่ได้ทำการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา เช่น พอลโลซซี่ (Pollozzi 1981: 1418 -A) ได้วิจัยรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของ โรงเรียนของท้องถิ่น ในรัฐเวอร์จิเนียสหรัฐอเมริกา โดยการสอบถาม คณะกรรมการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาควรขยาย ออกไปเป็นรูปแบบของชุมชนเมือง โรงเรียนไม่ควรยึดติดกับระเบียบมากนัก

ชูเลอร์ (Schuler, 1990: 2595-A) ได้วิจัยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการ ตัดสินใจด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตา สหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูป แบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่ จะเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังพบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เกิดจากความ บกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาของการมีส่วนร่วมได้แก่ ระดับของการเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับเขตของการมีส่วนร่วม เป็นต้น

แอเบล ฮาดิ (Abdel Hady อังในเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2537, หน้า 185) ได้ศึกษาการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาในประเทศอียิปต์ ได้แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของ ชุมชน เป็นหลักสำคัญของประชาธิปไตย จำเป็นต้องปรับปรุงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจะกำหนดเป้าหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน ช่องทางการสื่อสาร ระหว่างประชาชนกับ สถานศึกษา ประเด็นหรือกิจกรรมที่ประชาชนควรจะมีส่วนร่วม

อเมนู ทีกา (Amenu – Tekaa, อ้างถึงในเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2537, หน้า 185) ได้ศึกษา

ทัศนคติของชาวอินเดียในประเทศแคนาดา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการจัดการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จในชุมชนที่มีประชาชนที่มี ส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งการจัดการศึกษาก็จะประสบความสำเร็จ

จอห์นสตัน (Johnston 1996 อ้างใน จำริญ นาคคิลก , 2545) ทำการวิจัยเรื่อง พันธมิตรทางการศึกษาในเขตลอสแอนเจลิส เพื่อการปฏิรูปการศึกษา : การวิจัยเชิงกรณี เฉพาะรายเกี่ยวกับการนำเอาการปฏิรูปการศึกษาไปใช้ในโรงเรียน เขตลอสแอนเจลิส จำนวน 4 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสำรวจ การนำ แนวคิดการปฏิรูปไปใช้ของ Huber man และ Miles และการสัมภาษณ์บุคคลระดับต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง และแบบสอบถามชนิดมาตราประเมินค่า (Likert Scale) ผลการวิจัยพบว่า ความสนใจและความเอาใจใส่ของผู้บริหารโรงเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่ง ในการริเริ่มงานปฏิรูปของโรงเรียน โครงสร้างของหน่วยงานระดับเขตและระดับท้องถิ่น อาจทำให้การ ริเริ่มงานปฏิรูปของโรงเรียนเปลี่ยนแปลงไปได้ โดยก่อนที่จะดำเนินการปฏิรูป โรงเรียนควรให้มีการทดลองโครงการก่อน การสนับสนุนจากภายนอกทั้งด้านงบประมาณและทางด้านเทคนิค ช่วยให้การปฏิรูปดำเนินไปด้วยดีและราบรื่น การเปิดโอกาสให้มีการกระจายอำนาจ การตัดสินใจ ทำให้เกิดผลดีและถาวรต่อโรงเรียนการปฏิรูปการศึกษาดำเนินโครงการตามโครงการพันธมิตรทางการศึกษา ช่วยผลักดัน ให้หน่วยงานกลางทางการศึกษาปรับเปลี่ยนนโยบายในการควบคุมน้อยลง และมีแนวคิดในการให้บริการสนับสนุนโรงเรียนมากขึ้น ความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียน ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากภาวะผู้นำของผู้บริหารและแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่

แมรีลีน (Marilyn , อ้างใน กำพล ฤทธิรักษา , 2545) แห่งมหาวิทยาลัยเปอร์ดู ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ทำการวิจัย เรื่องความเท่าเทียมกันด้านงบประมาณและระบบการปฏิรูปการศึกษาตามเป้าหมาย ปี ค.ศ 2000 ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่มีความพร้อม ที่จะตอบสนองต่อการปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากว่าการปฏิรูปการศึกษา เป็นนโยบายสำคัญและถือเป็นวาระแห่งชาติที่รัฐบาลต้องดำเนินการ โดยเร่งด่วน ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาการเตรียมงานด้านงบประมาณให้เกิดความพร้อม เพื่อตอบสนองนโยบายการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ ทำการวิเคราะห์ทางสถิติ ด้านความเท่าเทียมกันในการจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาโดยอาศัย ข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลทางสถิติแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างกันด้านความเท่าเทียมกัน ทั้งในภาครัฐและระหว่างรัฐ ตัวแปรที่นำมาพิจารณาและมีความสัมพันธ์กับการจัดสรรงบประมาณ การปฏิรูปการศึกษาให้เท่าเทียมกันและเพียงพอ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สถานภาพสมาพันธ์รัฐ หรือรัฐบาลกลาง

หน่วยงานดำเนินนโยบายการศึกษาของท้องถิ่นและยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาระดับชาติ ไปถึงระดับปฏิบัติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการปฏิรูปการศึกษาเป็นก้าวใหม่ที่จะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อยกระดับการศึกษาของคนในชาติได้ โดยอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายทั้งในระดับนโยบายจนมาถึงระดับปฏิบัติ โดยเน้นการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา มีการหลอมรวมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา มาเป็นหน่วยงานเดียวกันมีกฎหมายในการจัดการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางของการปฏิบัติ มีการเรียนรู้ โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการมายังหน่วยปฏิบัติสถานศึกษามากขึ้นมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มีการจัดการบริหารที่ดี การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจากทุกฝ่าย มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนและลดขั้นตอนของการบริหารจัดการมากขึ้น และที่สำคัญการนำบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนมาร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาในรูปของคณะกรรมการที่ผู้รายงานสนใจที่จะศึกษา